

НАЕМНИЦИТЕ НА БАГДАД

ШОТЛАНДИЯ. ЮЛИ 2017 г.

Наясно съм, че в следващите дванайсет часа ще бъда пребъркван, разпитван, опипван и събличан, и съм се примирил отдавна.

И няма как. При температура от четиресет и един градуса влизам в летището с високи военни четирир сезонни обувки, дълги тактически панталони, а на рамо съм наметнал есенна британска военна шуба в горски камуфлаж. Потя се, все едно съм под душа, но само след няколко часа ще зъзна и ще се опаковам като ескимос, защото крайната ми дестинация е Северна Шотландия, където температурата в момента е с малко повече от трийсет градуса надолу, гарнирана с постоянен дъжд. Говорим за най-мокрия и студен юли, който страната е виждала от откриването на метеорологичните измервания досега. Да, моят прословут късмет.

През последните четири години съм бил задържан, арестуван, разпитван и учтиво молен да обясня външния си вид и екипировката си толкова много пъти, че паническият страх да не би случайно да привлече вниманието на охраната, отдавна не е на дневен ред. Четири дълги години, в които пътувах от Балканите до Близкия изток и обратно в търсене на философията на пътя на война и през които все по-често бях посрещан с прякора си NO-MAD, отколкото със собственото си име. Това приключение е последното преди дългата почивка, която смятам да си взема, за да нахвърлям този дневник на спокойствие на родна земя. Спокойствието обаче е последното нещо, което мога да очаквам от полета си в тези размирни времена...

Служителите на скенера се споглеждат учудени, след като от военната си раница започвам да вадя една след друга ударо- и водоустойчиви кутии, натъпкани с обективи, батерии и всевъзможни чаркове за апаратите ми. Научил съм си урока по трудния начин. Не ги поглеждам в очите и разхвърлям джаджите, сякаш го правя в спалнята си, без дори да мигна.

– Какви са тия неща? Защо всичко е камуфлажно? – подозрително пита един от гранична полиция, вадейки лаптопа ми, който е в пустинна окраска и с гумен пач на Архангел Михаил с надпис „Архангеле, пази ни!“. – Абе, ти откъде се връщаш, а?

– Отникъде – отивам на почивка – отвърщам спокойно. Много лесно и за съжаление, доста естествено си придавам вид на пухкаво момче на средна възраст, което просто обича да си играе на войник, но е виждало автомат само в Ютюб.

Това видимо не е достатъчно за служителя по сигурността, който продължава да рови и не му се вярва, че всичко в багажа ми е в пустинен или мултитеренен камуфлаж. Знам какви са притесненията му. Ежедневно оттук минават по няколко западни доброволци, които са воювали срещу Даеш в Ирак и Сирия и се завръщат по родните си места за почивка. Но и такива, които са проливали кръв ЗА „държавата“. За разлика от повечето от тях обаче, в чантата си нямам нито каска, нито бронезилетка и това май оправя положението. Човек би се изумил колко много военна екипировка всъщност е позволено да носиш в багажа си. Почти всичко без огнестрелно оръжие – кевларени каски, бронезилетки с плочите в тях, джобове за пълнители... Направо не е истина... Знам всичко това, защото съвсем наскоро човекът, на когото ще гостувам, е минал през същото това летище с подобен багаж и екипировка, но за разлика от мен наистина се е връщал

от Иракски Кюрдистан, където в рамките на една година е воювал рамо до рамо с пешмергите (редовната кюрдска войска), християнските милиции и обикновените кюрдски доброволци срещу наемниците на Даеш.

Таз е на петдесет и една, но в страхотна физическа форма. Бил е в елитните 1st Рага на британските военновъздушни сили, после във Френския чуждестранен легион и накрая доброволец срещу „Ислямска държава“. Всъщност много малко от западните бойци използват това име за групировката. Логиката им е, че наричайки ИДИЛ „държава“ на разбираем език, ти я легитимираш пред света и се съгласяваш, че има право да е законна и автономна политическа сила. Затова Даеш, акроним на арабски, който в крайна сметка значи почти същото (Ислямска държава в Ирак и Леванта), е най-често използваното от тях име. Навик, който за няколко дни усвоявам и аз.

Във Франкфурт за малко не изпускам свързващия си полет за Единбург. Охранителите са толкова убедени, че са попаднали или на атентатор, или на наемник, че почти ме събличат гол. Търсят острие дори между пръстите на краката ми, което и досега ми се струва смехотворно. Разбира се, абониран съм и за вече традиционните за мен натривки за барут. Трябва да изчакаме специалната тестова машина да се прекалибрира, а полетът ми е след петнайсет минути, затова нервнича сериозно и дори се поскарвам със служителя, който е невъзмутим. Това малко ми напомня за историята на един приятел, заловен от полицията с три чувала брашно в колата. Органите на реда са убедени, че са издебнали най-крупната сделка с кокаин в историята на България. Когато приятелят ми вижда, че не е шега, той и спътниците му избухват в неистов смях, който органите на МВР веднага отдават на факта, че няма как и те да не са дрогирани, щом

мъкнат три чувала кокаин. Истинска история. Такива и най-големият писател не смее да разпише, защото звучат просто нереално.

Натривката за барут, разбира се, е отрицателна, защото раницата е разопакована буквално преди часове, и започвам бесен спринт из терминала, за да хвана полета си. Не е особено препоръчително, особено при външния ми вид, но решавам да поема този риск. Преди година, отново в Германия, спътникът ми в повечето приключения и черен колан по бразилско жиу-жицу Димитриос бе арестуван само защото тича из терминала, изглеждайки подозрително междувременно. За щастие, физиономията ми е доста по-бяла от гръцкия му тен и след няколко минути на скорост вече съм на опашката за бординг.

Британските сили винаги са ми били особена слабост. Легендарният им SAS е първообраз на всички спецчасти в света, а 1st Para, парашутисткото формирование, в което е служил Таз, е неизменен техен спътник, когато се налага мисията им да бъде охранявана. Таз, чието истинско име е Гари, е получил прякора си още в ранна детска възраст, когато всички го оприличават на тасманийския дявол от анимационните филми.

„Бях абсолютно неконтролируем – разказва ми по-късно през смях той. – Биех се, участвах в банди, добре, че в крайна сметка открих армията, където се научих на дисциплина.“

Малко съм притеснен, тъй като единственият контакт, който имам с него, е онлайн, а това, както самият той ще ми разкаже по-късно, може да те докара до гибел. В неговите среди интернет е истинско минно поле, на което лесно можеш да загубиш живота си, при това съвсем физически.

Свързката ми с Таз е Мо – кюрдски рапър и боец пешмерга, когото открих по време на предишно пътуване в Оман

и по-важното – също не познавам добре. Възможността да попадна в ръцете на съратници на Даеш, които си търсят лесна плячка, не е за подценяване. Преди година Таз е бил в подобна ситуация. Със седмици си пише с човек, който го уверява, че ще се погрижи да го транспортира, свърже и присъедини към пешмергите на предна линия в Ирак. Между-временно обаче посредникът започва все повече да се интересува от личния му живот и най-вече адрес. След месец и нещо комуникация му споделя, че всъщност също живее във Великобритания и би искал да му прати малък пакет. Таз веднага разбира, че нещо не е наред, и прекратява контакта на мига. По-късно, когато вече е в Ирак, се натъква на офицер със същото име като това от подозрителния фейсбук профил.

„Говорил си с мен и съм ти предложил да се видим, преди да заминеш, нали? – попитал кюрдът. – Не съм бил аз, приятелю. Лошите правят така. Хубаво е, че си бил достатъчно бдителен.“

Тогава все още не знаех тази история, но имах едно наум, че хора от Близкия изток, които не познавам, са ме пратили при някого, за когото мога да съдя само от няколко профилни снимки във фейсбук, и на летището в Единбург сериозно се замислям дали да не направя кръгом и да се върна в зоната за транзитни пътници.

Залата за посрещачи се пръска от стотици прегръщащи се, ликуващи или каращи се хора от цял свят. Може би в тази суматоха не бих разпознал и собствената си майка, но човекът, който ме чака, приковава погледа ми мигновено. Войнишка прическа. Сурово изражение. Класическо зелено авиаторско яке и тактически панталони. Единственият, който не се оглежда, не вика и дори не се помръдва. Ако кажа, че не замръзнах на място от страх, ще излъжа. Стойката и

пронизващият зелен поглед говорят за човек, който отдавна е свикнал да гледа смъртта в очите и често ѝ показва пръст в отговор. Помахвам му, а на лицето му се разлива широка усмивка, което малко ме успокоява.

„Знам как се чувстваш, Михаил – усмихва се Таз, докато с приятеля му и личен татуист Дейв се насочваме към паркинга на летището. – Да дойдеш от четиресет на осем градуса, сигурно е шок. Помня, когато за първи път се завърнах от Ирак. Бях по къси гащи и риза с къс ръкав на седем градуса. Да речем, че вече внимавам повече в прогнозата за времето.“

Таз е сърдечен и същевременно истински плашещ. Гласът му е толкова дрезгав, че сравнението с Марлон Брандо в „Кръстникът“ е просто задължително. Решавам, че в първите двадесетина минути ще залагам контролни въпроси, с които да проверя дали има разминаване в това, което вече знам за него. Все още не съм сигурен кой е събеседникът ми и дали историята, която знам за него, не е една голяма лъжа, целяща да ме вкара в капан. Потегляме и с ужас установявам, че се чувствам безпомощен. Аз съм на задната седалка на кола в другия край на Европа и никой не знае къде и с кого точно съм. Забелязвам и че откакто разговорът е започнал, аз съм единственият, който говори за себе си. Таз не си е губил времето и е изгледал всичките ми филми, изчел е повечето от интервютата с мен и ме пита за подробности, които ме шокират. В главата си имам само две мисли. Първо, този войник има сериозен опит в разпитите. И второ, наистина се надявам да е от добрите, защото в противен случай съм адски прецакан...

Кабелите на новооткрития мост „Куийнсфери кросинг“ прехвърчат бясно отвъд прозореца, давайки ми възможност да видя стария Четвърти мост сякаш през решетките на килия. Четвъртият е построен през осемдесетте върху стар же-

лезопътен мост от края на деветнайсети век, който се смята за най-важното инженерно достижение в историята на Шотландия. Набързо излизаме от столицата и веднага се гмуркаме в зеленина, която буквално ме хипнотизира. Зеленото на ливадите и горите, покрай които прехвърчаме, е толкова наситено, че направо изглежда като допълнително оцветявано на фотошоп.

Разказвам на Таз за премеждията, които обикновено имам по летищата, и как заради външния ми вид и екипировката ми често ме взимат за наемен войник.

„Това не е майтап, приятелю, трябва да внимаваш – обръща се с много сериозно изражение към мен. – Особено сега, когато много държави започват да приемат специални закони, за да попречат на гражданите си да се бият в Близкия изток.“

Изненадан съм да науча, че Австралия например има антинаемнически закон, според който отиваш в затвора – независимо дали си воювал на страната на „Ислямска държава“, или срещу нея. На връщане от Иракски Кюрдистан Таз е посрещнат на Хийтроу от служител на специално звено, който още на летището му показва негови снимки от бойното поле.

„Знаеха къде съм бил, за колко време, с кого. Имаха сканирани снимки! Беше малко разочаровашо, защото на връщане похарчих доста пари, за да остана в Истанбул цяла седмица и да си създам вид на турист, който се прибира от ваканция.“

Конфискуват телефона му и го пускат с уговорката, че ще се виждат всеки петък в продължение на няколко месеца.

„Според закона аз бях опасен гражданин – казва Таз, – но виждах как човекът искаше да ми стисне ръката и да ми благодари за това, което съм правил там, каквото и да е било то.“

И все пак на мен ми се струва ужасно несправедливо на фона на история, която съм чел съвсем наскоро. Белгий-

ски гражданин приема исляма и се свързва с радикализиран имам, който го прехвърля в Сирия, за да се присъедини към „Ислямска държава“. След няколко месеца там белгиецът се завръща, за да прокламира съвсем открито в интернет и дори по телевизията колко хубаво място за живот е Халифатът и как всеки истински мюсюлманин трябва да се врене във вяроност на ИДИЛ. Отговорът на правителството на Белгия е да му даде квартира и помощ от петстотин евро месечно само за да не се връща обратно при екстремистите. Таз също е чувал тази история и клати глава объркано.

Все още не мога да преценя дали всичко, което знам за него, е истина, но гардът ми е видимо свален, защото повечето от случайните ми, но всъщност дълго обмисляни въпроси за кариерата му като войник срещат логични отговори. Не че пречи да е бил войник и сега да е радикализиран мюсюлманин. Наскоро цял полковник от спецчастите на Франция избяга при терористите и им се врене във вяроност, камо ли един британски солджър. В същото време Таз тревожно не спира да употребява израз, който през годините съм свикнал да чувам из Близкия изток, но само и единствено от устата на мюсюлмани – „иншалла“. Грубият превод на фразата е „по волята на Бог“ или нашето „ако даде Господ“. Самият Таз се опитва да си дава вид на много прагматичен човек и отбягва повечето ми въпроси, свързани с вярата, но ми прави впечатление, че винаги когато разговорът достигне до емоционален момент от живота му, „иншалла“ неизменно присъства в отговора му. Друга дума, която не мога да подмина, е „хаджи“, с която нарича част от старите си приятели, с които е служил в Ирак и Афганистан. Решавам, че просто е попил от културата на страните, в които е воювал толкова дълго. В крайна сметка той е защитавал едни мюсюлмани от други. Няма

причина да не прихване нещо от местните изрази – не всеки ислям е радикален.

Минал е около час и приближаваме града, в който ще ношувам и който ще се превърне в мой базов лагер за следващата седмица. Дънди се намира на север от столицата Единбург и се слави като едно от местата, в които през осемнайсети и деветнайсети век са конструирани някои от най-добрите китоловни кораби в света. Тук е моментът да спомена, че аз самият имам, да речем, умерена обсебеност от всичко, свързано с корабите и моряците. На влизане Таз сваля бомбъра си, получил това име, защото е точно копие на якетата, които пилотите на американските бомбардировачи са носили през Втората световна война. На врата му се появява голяма татуировка с надпис Н.Н.Б. Питам го дали това не е съкращение от името на някое от формиранията, в които е служил.

„Наемниците на Багдад, приятелю – отвърща той. – Още трима души имаха същата татуировка на вратовете си преди десет години. За съжаление, сега аз съм единственият жив, който я носи.“

Казва го съвсем спокойно, но няма как да не усетя болката в гласа му. По-късно по време на престоя си ще разбера, че съм засегнал проблем, който едва не е отнел и неговия живот, но в съвсем мирно време.

Таз е буквално един от първите наемници, които влизат в Ирак. Той е сред хората, пишещи негласните правила как да се воюва и охранява в тази нова и непозната дотогава „градска война“. Това се случва, след като се пенсионира като британски десантчик и изкарва един пълен контракт във Френския чуждестранен легион, за който избягва да говори много, сякаш е бил член не на военна структура, а на самата италианска мафия.

„Когато се върнах във Великобритания от легиона, намерих работа като частен контрактор и по-специално бодигард на знаменитости – предимно рок звезди – разказва ми Таз. – Мога да спомена например Мадона и други от нейния ранг.“

Тук съм убеден, че се шегува, и се засмивам. Той обаче е съвсем сериозен.

„Не е толкова шантаво, колкото звучи. Един от другите ми другари пък беше охрана на Шон Пен. Ще се учудиш колко бивши военни работят като бодигардове на известни личности. Но тази работа не ми харесваше. И тогава, и сега тя си остава просто дундуркане на бебета. Аз бях буквално бавачка. Това просто не беше моето нещо. И точно тогава американците и британците нахлуха в Ирак и покрай възстановяването на страната имаше много работа за опитни войници като мен. А аз имах нужда отново да усетя жегата и екшъна на бойното поле, така че започнах да работя като бодигард и там – на най-опасното място в света в онзи момент.

Изкарах два специални курса за защита. Единият, „Финикс“, беше много популярен и създаден от ветерани от САС. Другият беше дело на спецчастите от Южна Африка. Но те не бяха директно приложими в съвсем новите условия, в които попаднахме. Ние се хвърляхме в нещо, което никой не познаваше. Затова жертвите бяха толкова много.

Тогава нямаше никакви правила, които да казват как да се държиш в подобна на Ирак обстановка. Ние ги написахме. На основата на проба и грешка успяхме да създадем свой кодекс за безопасност, който се спазва и до ден днешен. Определени движения с колата, тактика в специфичния район – ние бяхме първите и написахме учебниците за момчетата, които са днес там.“

През 2005-а, когато заминава за Ирак, положението в страната е наистина сериозно. При инвазията си американ-

ското правителство допуска непростима грешка, която вероятно е сред основните причини за възхода на терористичната група, позната днес като „Ислямска държава“. Американците разоръжават цялата иракска войска и забраняват на всички членове на партията на Саддам Хюсеин БААС да заемат каквито и да е ръководни постове. Администрацията на Буш и за миг не се замисля, че точно както у нас по време на тоталитарния режим всички хора на средни и високи постове се задължават да членуват в партията. Нещо, което важи и за всички висшисти. Тоест току-що са уволнили умните, образовани и квалифицирани граждани на Ирак без право на помилване.

В същото време американският военен контингент там няма нито правомощията, нито задачата да се грижи за сигурността на цивилното население. Започват кървави атентати, координирани от Заркауи, първия лидер на бъдещата Даеш. Градовете са буквално изядени от битова престъпност, а преродената иракска полиция се ръководи от новобранци без образование. Бившите офицери, които двайсет и повече години са се борили с ислямските фундаменталисти, сега остават на улицата без работа, пенсия и перспектива да работят каквото и да било, заради членството си в БААС. Част от тях дори сътрудничат на хората, които доскоро са преследвали, и започват да снабдяват с боеприпаси терористите и да им дават тактически съвети.

В Ирак са се зародили писмеността и математиката. Това е държава, която съществува от седем хилядолетия, а една чужда армия на държава на двеста години се държи така, сякаш тепърва ще ги учи на първите стъпки в цивилизацията. Американците пораждат и допълнително недоверие у местните, като усилено прехвърлят сериозни правомощия на шитските шейхове. Саддам и бившите управляващи от БААС

са сунити. Шиити и сунити са двете основни групи вярващи при мюсюлманите. Нещо като православни и католици в християнския свят. Разделението им идва през седми век, когато пророкът Мохамед умира, без да остави наследник, и едните решават да следват зет му, а другите – най-добрия му ученик. Враждата между двата „клана“ продължава векове, чак до ден днешен.

В този момент Ирак е най-враждебното и близко до думите „истински ад“ място на земята. Място, на което никой здравомислещ не би си и помислил да отиде. Място, което редовите американски войници вече проклинат, а Таз Карол приема за свой нов дом съвсем доброволно. Скоро Наемниците на Багдад ще се превърнат в уважавано име. Име на група луди глави от европейски ветерани, които не се страхуват от нищо и дават назад само когато „напред“ вече няма.

„Има нещо много особено в това да си частен контрактор – казва ми Таз, докато Дейв върти из малките улички на Дънди в търсене на хотела ми. – Не е като в армията, където просто изпълняваш заповеди и с времето свикваш да не задаваш въпроси. Тук някой е поверил живота си на теб. Избрал е да не носи оръжие и ти да си този с оръжието, който да го брани. Цялата отговорност е върху теб – няма заповеди, няма началство, само отговорността за живота на тези, които са го поверили в твои ръце. Тази отговорност, повярвай ми, е наистина огромна. Кара те да си готов да поемеш куршум за тези хора. Да, за някои основната причина е зеленият цвят на доларите, но за мен тази връзка е свещена и най-важна. Това наричам аз да бъдеш истински воин.

Така се родиха Наемниците на Багдад, чиито инициали забеляза на врата ми. За съжаление, днес аз съм единственият жив човек с подобна татуировка. Останалите си тръгнаха в ковчези. Ние бяхме група от бивши войници, legioneri и

бойци от специалните сили. Помня как една гореща вечер, след тежък работен ден в Ирак, се бяхме качили на покрива да наблюдаваме периметъра и един от бившите легионери в групата каза, че всички ние сме наемници. Аз се ядосах и възразих: „Не, ние сме защитници. Ние сме бодигардове!“. Но истината си беше, че дали тук, в Ирак, или в редиците на Френския чуждестранен легион, ние се биехме, за да получим заплата след това. Наистина бяхме наемници. С каквито и модерни имена да ни наричат днес – контрактори, рейнджъри, РМС-та – ние работим за пари и това ни прави наемници. “

Вече отдавна съм забравил притеснението си и съм изцяло запленил от историята на Таз. Разпалено започвам да го питам защо един бодигард, изкарващ добри пари, пазейки звезди като Мадона, изведнъж решава да зареже всичко и не само безплатно, но дори си плаща сам, за да замине за Иракски Кюрдистан и да се сражава с „Ислямска държава“, поставяйки живота си на карта?

„Това, приятелю, ще ти разкажа, когато се напиш добре“ – смее се той, а аз чак сега осъзнавам, че от няколко минути сме паркирали пред хотела.

Разбираме се да се видим отново на следващия ден по обяд, защото го болят ръцете и има нужда да си почине. Още една малка тайна, чийто отговор ще открия в следващите дни. Засега обаче не ми прави никакво впечатление и единственото, за което си мисля, докато качвам армейските си куфари в асансьора, е как мекото легло ме очаква след седем часа полети.

Наел съм стая в „Холидей ин“, който е сравнително евтин, но на много удобно място в центъра на града. Обикновено се ползва за нощ или две от командировани работници и рецепционистката е истински учудена, че резервацията ми

е за цяла седмица. Когато разбира, че съм документалист, който е тук да разкаже историята на местен герой, се заема да открие най-удобната стая и наистина го прави. Гледката е най-красивата, за която някога съм мечтал – река Тей, прекрасните зелени шотландски планини и мачтата на кораб, който ще остане в сърцето ми завинаги – „Дискавъри“. Всичко това обаче ще трябва да почака, защото, щом помиривам аромата на евтин омекотител от чаршафите, заспивам мигновено.

* * *

Покрай времето, в което делях стая с десет години по-големия си вуйчо, който общо взето се прибираще към полунощ и тепърва започваше да гледа телевизия и да слуша музика на светната лампа на метър от мен, развих много удобното качество да заспивам във всякакви условия. Умение, което щеше да ми послужи изключително в годините на правене на риалити телевизия. В същото време обаче се будя много лесно от всеки шум, който не пасва на модела, с който вече съм свикнал – музика, телевизия или трафик. Отварям панически очи.

Противопожарната аларма на хотела.

Поглеждам през прозореца и виждам две пожарни, полицейска кола и линейка, които карат с бясна скорост към мен по дългия мост, пресичащ река Тей и свързващ Дънди с Арброт. Вляво от прозореца ми голям облак дим започва да поглъща всички форми на улицата. Навличам набързо мръсните дрехи, които съм съблякъл снощи, и тичам към рецепцията. Колона от азиатски туристи прави същото. Извеждат ни и ни строят на отсрещния тротоар. Тогава се

сешам, че апаратът ми е до леглото, и проклет да съм, ако го оставя да изгори. Тъкмо да тръгна обратно, служител от хотела ме подхваща с въпроси в коя стая съм, добре ли съм, какъв ми е телефонният номер, и записва чинно всичко в някакъв формуляр. Хората наоколо се усмихват и забавляват, сякаш да видят багажа си в пламъци, е най-готиният спомен, който могат да занесат въщи. Не и аз. Новият ми апарат е на по-малко от месец и съм влюбен в него. Но по-важното е, че без камера присъствието ми тук е напълно безсмислено.

За щастие, се оказва, че горящата сграда е не тази на хотела, а на съседно заведение, подпалено от вандали, и не след дълго можем да се завърнем по стаите си. Давам си дума да не се разделям с апарата си до края на престоя в Шотландия, независимо в каква ситуация попадна. Набързо взимам един душ и почти на бегом минавам тристата метра, които ме делят от кораба, за който съм чел толкова много. „Дискавъри“. Последният велик дървен кораб.

Построен е през 1901 г., за да бъде първият, достигнал до Южния полюс с екипажа на капитан Робърт Скот. Историята му е много тъжна, защото Скот така и не успява да достигне последното „неоткрито“ велико географско откритие с тази експедиция. Корабът се заклещва в арктическите ледове и остава заложен на океана с месеци. Това е последният модерен дървен кораб във времена, когато всички останали се правят от метал. След няколко години капитан Скот сам финансира втора експедиция, но разбира, че норвежкият му колега Амундсен също е отплавал, за да покори полюса за собствената си страна. Никога не се засичат лице в лице, но надпреварата е безмилостна.

Робърт Скот в крайна сметка достига до Южния полюс само за да намери норвежкото знаме, което се вее там от четири седмици. Снимката, която моряците си правят за

спомен на място, е покъртителна. Въпреки че са достигнали целта си, физиономиите им сякаш са извадени от фотоалбум на нацистки концлагер. Това бил моментът, в който те се предали духом, и по обратния път към кораба сринатият морално екипаж на капитан Скот губи сили и воля и замръзва, оставайки завинаги на пост сред ледовете на Южния полюс.

Нямам търпение да се кача на палубата на „Дискавъри“, докато не виждам табелката на входа. Затворен е за поправка от деня на пристигането ми и ще бъде отворен отново ден след като си замина. Да, отново моят чудесен късмет.

Оказва се обаче, че това все пак е щастливият ми ден. Част от мостика е демонтиран и нарязан на малки кубчета, за да бъде заменен с нов. Купувам две и не мога да се нарадвам на късмета си, когато Таз ми звъни. Имал страхотна новина за мен, но нямал време да ми обяснява. Казва ми да се кача на главната улица и да следвам тълпата и музиката. Правя го.

Дънди е сравнително малък град, с размерите на Пловдив. Голяма част от обитателите му вече са източноевропейци. При разговорите си с местни по-късно разбирам, че поляците са най-много.

„Когато бях малка, събота и неделя всички деца ходехме до фермите, където беряхме ягоди, а после собствениците ни даваха пари, с които си купувахме бонбони – разказва ми възрастна дама. – От години всичко това се прави само от емигранти. Имам чувството, че вече са повече от самите нас. Та полско семейство спечели най-любимото шотландско риалити шоу съвсем наскоро!“

Чудя се дали има и българи, но не е нужно да питам никого, защото на излизане от TESCO, най-разпространения супермаркет на острова, чувам мургаво момче да крещи от касата: „Батьооо, дай няква лична карта, че тия искат за алкохола и цигарите“. На входа се оказвам лице в лице с голяма

група, съдейки по говора – сливенски преселници, които са насядали по пейките и вадят сандвичи от овехтели найлонови пликосе. Няма нужда да споменавам, че всички са облечени в чисто нови анцузи ADIDAS, за чиито шарки и кройка фирмата вероятно никога не е и чувала. Гледам ги, те ме гледат и на всички ни е ясно кой кой е.

Дънди е от онези градове, които все още носят усещането за аристокрация. За разлика от Прага и Виена обаче, модерните жилищни сгради са сведени до минимум и викторианската архитектура е запазена повсеместно. Но малко съм шокиран да видя църкви, превърнати в супермаркети, ай ти центрове и дори заведения.

„Ооо, тук има толкова много църкви, че се чудят какво да ги правят – ще ми разкаже по-късно Таз. – Самият аз исках да си купя една и да я направя бар с жива музика, но в последния момент се отказах.“

За първи път от години насам културният шок наистина ме блъска като товарен влак. Мисля си за всички онези дребни параклисчета из Родопите, които се стопанисват на добра воля от грохнали старци, с последни сили и средства дали живот на малките божи домове. Какво биха казали те за църква, превърната в бар? При всички положения за католицизма това очевидно не е никакъв проблем, а както ще видя и по-късно, точно заведенията в подобни сгради са най-пълните в града. Луди хора.

Докато клатя глава невярващо, чувам познат звук, идващ от сграда, която на пръв поглед изглежда като община или училище. Гайди. Много шотландски гайди на едно място. Свивам зад ъгъла и изведнъж попадам в казарма. Градският площад е пълен с войници във всички възможни униформи, които може да си представите. Разпознавам пилоти, кралски моряци, пехотинци, виждам дори възрастен господин с

кепе на Френския чуждестранен легион. Всички те се въртят около десетина тенти, в които са нахвърляни снайпери, миномети и карабини, а между тях са паркирани няколко военни джипа от средата на миналия век. Оказва се, че точно днес е почетният марш на ветераните от Дънди. Радвам се на късмета си и веднага вадя апарата, за да бъда изненадан отново. Културната програма, подготвена от читалището в града, включва индийски танц, модерен танц под акомпанимента на някакъв Джъстийн Бийбър клонинг и нищо келтско. Културното многообразие тук очевидно не притеснява никого дотолкова, че са пропуснали да представят единствено собствената си култура. Любопитно.

Очарован съм от подготовката, която военните са направили. Самият аз винаги съм смятал, че науката има какво да вземе от телевизията. Основните функции на телевизията са да възпитава и да забавлява – така наречените инфотеймънт и ентертеймънт, които вървят ръка за ръка. Сухите обяснения и патос трябва да бъдат оставени да умрат в панелната епоха, която се опитваме да забравим. Британските военни обаче са подготвили всякакви образователни забавления за децата. Има санитарна палатка, в която малките могат да излекуват и превържат ранен в битка войник, а асистенти са им реални хирурзи от бойното поле, някои от които с внушителен брой медали на ревера. Под друга палатка шестгодишно дете е сложило бронезилетка и каска от балистичен найлон, а сержант от пехотата му показва как точно да залегне, за да използва обезопасения снайпер, който е на свободен достъп. На три метра от тях хиперактивно хлапе подскача на волана на пустинен джип, познат от филмите за Втората световна война. Офицери от всякакви звена и формирования обслужват децата като топаниматори. Наистина съм впечатлен.

Заставам до будка, която е пълна с детски сувенири, а приходите от продажбата им ще бъдат дарени за ветерани от Втората световна. Решавам, че точно сега е моментът да бъда щедър, и започвам да пазарувам подаръци за малкото ми момиче. Гумено пате пилот, значки, лепенки... Оставям около четиресет паунда, след което замръзвам на място. Току-що съм дарил пари за някого, който вероятно е бомбардирал и сринал до основи центъра на София, и на всичкото отгоре ще занеса на детето си подарък, символизиращ пилотите, срещу които се жертва Списаревски, чийто лик точно този месец украсява календара в коридора ни. Опитвам се да измисля подходящо обяснение поне за самия себе си и след като не успявам, накрая просто решавам, че ако някога се върна отново в Турция, ще внимавам какво купувам поне там.

„Аааа, Михаил, значи го намери! – Таз си пробива път през тълпата и ми маха енергично. Днес целият е усмивка. – Виждам, че си купил и подаръци. Страхотно. Днес е много хубав ден. Голям късмет е, че уцели парада. Знаеш ли, че моето военно приключение започна точно тук преди трийсет и осем години? Боже, как лети времето.“

Води ме до ъгъла на съседната улица, където има център за записване на доброволци за армията. Преди четири десетилетия след подобен парад Гари решава да се запише в кадетското училище в града или, както самите ветерани го наричат, „школата за малки войничета“.

„Войник съм от много ранна възраст – разказва ми Таз, докато разглеждаме рекламните брошури на витрината. – С парашутната ни дивизия съм минал през специални учения къде ли не – Германия, Щатите, Норвегия, Йордания... Последва активна служба в Ирак, Афганистан, Африка... Всъщност подготовката ми беше чудесна, особено тази в Норвегия. В рамките на три години се връщахме там за по три месеца,

подготвихме се за бой в супервраждебни метеорологични условия. Като да скочиш с парашут на минус двайсет градуса. От там нататък просто спиращ да си играеш на войник и започва борбата за оцеляване. В следващия момент си на тоталната противоположност – южната граница на Иран. Едно от най-горещите места по земното кълбо. В Африка също беше ужасно топло. По някаква причина човешкото тяло може да се приспособи и към най-враждебните и агресивни климатични условия на Земята, стига да имаш подходящата подготовка и много важно – подходящата екипировка.“

Спираме да говорим, защото официалната част на парадата започва. Петдесетина гайдари с килтове (традиционната шотландска поличка) маршируват по централната улица, а след тях минават ветерани с разноцветни барети и накичени с десетки военни отличия. Следват ги стотина кадети от всякакви възрасти, облечени в трите основни камуфлажа на британската армия – пустинен, горски и МТР – мулти-теренната универсална окраска. През няколко минути мъже на средна възраст идват и поздравяват Таз. Повечето от тях видимо са били на служба. Издават ги стойката, начинът на обличане, дори излъчването. Не е нещо необичайно за мен, тъй като дядо ми е бивш полковник от военновъздушните сили и съм виждал доста пенсионирани войници. Но никога, ама абсолютно никога не бях виждал по тях отпечатъците от война. А хората около новия ми приятел куцат, имат белези от порезни рани по ръцете и лицата, а на един дори му липсва цялото месо на прасеца. Цялото. Очевидно е станало в резултат на самоделно взривно устройство някъде в Ирак. По-късно Гари потвърждава подозрението ми.

„Тъжно е – казва ми той. – Но те поне се завърнаха живи. Имам толкова много приятели, които останаха по бойните полета. Да не говоря за роднините...“

Имам чувството, че цялото семейство на Гари е вретено на британската армия. Баща му е бил на служба при кралицата в продължение на четиринайсет години. Брат му е бил парашутист като самия него, а из къщата му са разпръснати снимки на близки и далечни роднини в униформи и червени барети навсякъде по света. Наскоро един от племенниците му е загубил живота си в Афганистан, а друг – снайперист също там, е диагностициран с посттравматичен стрес само с три или четири потвърдени жертви (в армията попаденията на снайперистите винаги трябва да бъдат потвърдени от друг войник, най-често спотъра на снайпера – човека, който асистира за точното попадение). Самият Таз още в училище е записан в териториалните части – запасни войници с много високо ниво на подготовка. Почти деветдесет процента от медиците в Афганистан са именно от териториалните. Говори се, че са най-добрите в света. Дори Бетър Грилс е бил такъв по време на службата си в САС.

Съвсем естествено, Таз постъпва доброволец в армията и не след дълго вече е във 1st Para – най-престижния парашутен батальон в армията на Великобритания. Голяма част от САС, първообраза на американските тюлени, станал известен от филмите, е избран именно от батальона на новия ми приятел. Самият той е поканен и минал физическата селекция, но се е пречупил на психотестовете.

„САС могат да пречупят всеки. Независимо колко корав е“ – кима сериозно.

Таз носи зелена армейска тениска с логото на частта си – парашут с разперени криле на кървавочервен фон. Забелязвам, че емблемата се мярка и на няколко други маси в пъба, в който решаваме да седнем за почивка. Тук е моментът да отбележа, че клубният живот в Дънди продължава до ранни зори и за мое объркване поне половината от забавляващите

се са на възраст от над петдесет, дори шейсет години. Разказвам на събеседника си, че там, откъдето идвам, хората на тази възраст обикновено нямат нито желанието, нито възможността за вечерни партита.

„Защо? – недоумява той. – Не им харесва ли? Не мога да го разбера. Аз съм на петдесет и се чувствам на не повече от трийсет. Достатъчно проливах кръвта си. Време е и аз да се позабавлявам. Те също.“

Забелязвам, че доста от посетителите са ветерани, които още по обяд са сложили по чаша твърд алкохол пред себе си. Не и Таз. Сега той пие само по бира-две в приятна компания и от шест месеца не е използвал „мръсната дума“ (fuck – думата, която стои в основата на повечето англоезични псувни). Разбира се, с моя прочут късмет още първата му халба за месеца се излива върху чисто новия ми мобилен телефон. Решавам, че е на късмет, не че имам избор – и продължаваме да си говорим за ужасите на войната. Чудя се какво е да си на петдесет в професия, в която повече от половината не доживяват и трийсет.

„Хората в днешно време си мислят, че познават бойното поле само защото са гледали много филми или, както прави младото поколение, играят много игри, свързани с армията – започва мрачно Таз, взимайки втора пинта бира за себе си и любимия ми „Монстър“ за мен. – Но да си на истинското бойно поле и да видиш истинска смърт... Особено на деца... Или пък пораженията след взрива на кола, попаднала на самоделно взривно устройство... Това е съвсем друго нещо.

Смъртта има мирис. Не можеш да го предадеш във филм. Нито в книга. Вонята на смъртта. Това зловоние! В началото го приемах хладнокръвно. Подобно на много момчета като мен, си мислех, че мога лесно да го преглътна. Но за нещастие, много от нас просто набутват тези емоционални

травми някъде в килера на съзнанието си и очакват, че те ще си останат завинаги там. Но няма...”

Още в първото си назначение в Ирак Таз разбира, че това, което се случва на истинското бойно поле, няма нищо общо с видеоигрите. Групата му попада на засада близо до Фалуджа, един от бастионите на бунтовниците тогава. Таз е с цивилни дрехи и кола, тъй като мисията им е да ескортират дискретно местен лидер.

„По едно време за колата ни се залепи един хаджи – повъзрастен мъж с BMW. Веднага се хванах за калашника си, защото си помислих, че иска да ни нападне. По-късно осъзнах, че може би целта му е била да ни защити – да блокира атака, която е видял отдалече, а ние не. Никога няма да разбера истината.

Помня, че го изгледах продължително така, както гледам теб сега, очи в очи. В следващия миг се чу автоматична стрелба и главата му просто се пръсна. Беше излязъл на пътя на куршум, предназначен за мен и приятелите ми. Приличаше на един голям размазан домат. Почувствах се, сякаш самият аз бях натиснал спусъка. Но в критична зона и време можеш да направиш само едно-единствено нещо – възвърнах самообладанието си и извиках на шофьора: Go! Go! Go! Всичко се случи толкова бързо, че дори нямаше време да отвърнем на стрелбата. Колкото и да ми се искаше да обърнем за тялото на възрастния господин, който несъмнено спаси живота ми, нямаше какво да направим, освен да натиснем газта. “

Прави ми впечатление, че дори след толкова много години като боец в спецзвена Таз все още говори за смъртта като за нещо страшно и трудно за приемане, почти сакрално. Човек би си помислил, че след толкова мисии вероятно е претръпнал.

„Смятам за истински глупак всеки, който се хвали с убийствата си или създава някакъв величествен образ на

смъртта – казва ми той, отпивайки от своя тъмен „Гинес“.
– Ще ми се да мисля, че всеки един живот, който съм отнел, а аз наистина съм мислил за всичките, съм го отнел, за да запазя живота на невинни хора. Има мъже, които някак си остават имунизирани за ужасите на смъртта, след като са я виждали ежедневно за толкова дълго време като мен, но не приемам това състояние за нещо нормално и здраво.

Често ме питат кой е най-страшният момент в кариерата ми. Как бих могъл да определя? В един миг си седиш спокойно, а в следващия на милиметър от главата ти се забива куршум от снайпер, който е бил предвиден за теб. Но името ти не е било написано на него. Това е моята теория за страха и смъртта. Ако името ти е написано на някой куршум, няма как да го избегнеш каквото и да направиш. Скрил си се под бетонно укритие под натиска на изстрели от минохвъргачка? Пак казвам – ако името ти е изписано на един от тези снаряди, той няма да те подмине, независимо какво ще направиш. Да, можеш да избегнеш много неща, като приложиш подготовката си – внимателно придвижване и смяна на позиции. Но когато се намираш в ситуация, в която врагът постоянно използва самоубийствени атаки, как можеш да предотвратиш това?

Спомням си веднъж, когато бях запалил цигара „Марлборо“ пред базата и като я хвърлих, усетих тялото си да се тресе. Без звук, без гърмежи, без нищо. Просто се почувствах, все едно някакъв великан ме хвана и вдигна във въздуха. Някой беше детонирал кола камикадзе на съседната пресечка. Качихме се в джипа и отидохме. Не можете да си представите гледката... Разхвърляни човешки части и кръв навсякъде... Нечия ръка виси от стената, нечий крак лежи наред нищото на двайсетина метра... Ужасяващо е. Наистина ужасяващо. И когато това ти се случва ежедневно, как да определиш кой е най-страшният момент в кариерата ти?

Пътят на война за мен е нещо много обикновено и просто. Той е за хора, които следват определен кодекс и най-важното – родени са лидери, а не следовници. Вълци, а не овце.

Има много хора като мен, които просто ненавиждат насилията спрямо по-слабите. Такъв съм още от училище – мразех да виждам как по-силните тормозят хилавите деца и им взимат парите. Винаги съм се изправял, за да ги защита. Винаги. Още тогава започнах да чета Сун Дзъ и „Изкуството на войната“. Започнах и да тренирам усилено, защото смятам, че затлъстялото тяло е и затлъстял ум. Винаги се ръководя от това мото и то се превърна в неизменна част от живота ми. Мисля, че с благословията на Бог този начин на мислене успя да ме преведе жив през някои много, много опасни моменти.“

Доста съм изненадан от този изблик на мъдрост от човек, който не успява да завърши училище, бил е осъждан за участие в банди и му предвещават бъдеще в затвор или канавка, а сега, трийсет и пет години по-късно, говори четири езика и е спасил животи, които дори не може да преброи по спомен.

„Хайде, днес сме на лов за вестници“ – казва ми и след като плащаме сметката, се шмугваме из малките улички на Дънди, за да открием будка за ежедневници.

Купуваме „Дънди кърпър“ и започваме да го разлистваме, за да намерим статията за Там – много близък приятел на Таз, който носи същата фамилия, без да имат кръвна връзка. Всъщност това не е точно така, защото връзката между тях е изградена изцяло върху пролята кръв.

Преди седем години Таз ръководи бодигард група в покрайнините на Багдад, която получава важна поръчка, свързана с пристигащ за визита американски генерал. В последния момент обаче разбира, че не може да я поеме, и

я предоставя на приятеля си Там – най-младия бодигард в Ирак и тийм лидер на собствена група. Ден по-късно Таз научава, че колата на Там се е натъкнала на самоделно взривно устройство и приятелят му е в критично състояние. В крайна сметка Там се преборва и оживява. Няколко години по-късно решава да напусне военния бизнес и да започне нова кариера: да помага на ветерани с посттравматичен стрес – форма на тежка депресия, причинена от ужасите, които войниците са видели на бойното поле. Статията е на цяла страница, което изненадва спътника ми.

„Много яко!“ – възкликва той и започва да ми чете на глас направо на улицата.

Историята разказва за битката на Там с ПТС след мисиите му в Босна и Ирак и как всичко това приключва с хепиенд, след като си взима кон. Гари почти се разплаква на частта, в която Там едвам оцелява след взрива.

„Това е много емоционално за мен – обяснява ми. – Там ми е много близък и сега двамата заедно сме се захванали с нещо, с което се надяваме да направим света едно по-добро място. „Воинското ранчо“. Ферма за коне, в която вложихме всичките си спестявания. Утре ще те заведа там и ще те запозная със „златното момче“, както обичам да го наричам. Сигурен съм, че ще се харесате.“

Отражението на залязващото слънце в река Тей е като извадено от картичка. Изпратил Таз, се връщам в хотела с бутилка безалкохолен сайдер в ръка. Станал ми е изключително любим още по време на обиколките ми из Арабския залив, където алкохолът така или иначе е забранен за местните и изобилието от подобни напитки е смайващо. Щастлив съм, че съдбата ми ме е свързала с тази страхотна история, но няколко детайла в нея просто не ми дават покой. Таз често прави паузи и кратки болезнени изражения, които в начало-

то възприемам просто като някакъв лицев тик, но не е. Без никакво обяснение отказва да кара кола в определени моменти и взима такси, въпреки че притежава два автомобила. Имам чувството, че не знам цялата истина, и съвсем скоро ще науча, че съм прав. За мое голямо съжаление.

* * *

Караме със стотина километра в час в бързата лента на магистралата и аз усилено се опитвам да се справя с изблиците си на паника всеки път, щом реша, че изпреварваме от погрешната страна. Около нас е раят на земята. Толкова наситено зелени поляни, че почти ми се иска да спра и сам да попаса от тази прекрасна трева, която сякаш е на стероиди. Малките селца и ферми, които подминаваме, са изпълнени с живот. Не ме разбирайте погрешно – не страдам от излишната носталгия на градски човек. Като главен редактор дейли на „Фермата“ в последните две години съм изкарал общо шест месеца живот сред планината. Но тук просто всичко изглежда толкова подредено и красиво, че вероятно и конете си бършат задниците с тоалетна хартия, след като се изходят.

Разбирам, че сме в частта от Шотландия, в която има най-много милионери на квадратен километър. Гари е все по-разговорчив и вече сме създали някаква връзка, която въпреки краткото време, в което се познаваме, мога да нарека ако не „приятелство“, то със сигурност „взаимна симпатия“. Той е точно толкова любопитен за живота в телевизионните продукции, колкото аз за решението му да се запише като доброволец срещу „Ислямска държава“. Най-много е впечатлен от факта, че по време на „Къртицата 2“ съм бил „шеф“ на футболиста Вини Джоунс и заедно написахме пис-